

6. **Симкин Г. Н.** Рождение этосферы / Г. Н. Симкин // *Вопр. философии.* – 1992. – № 3. – С. 95 – 103.
7. **Шестопалов В.** Керована коеволюція як стратегія подолання глобальної екологічної кризи / В. Шестопалов // *Вісн. НАН України.* – 2008. – № 5. – С. 3 – 9.
8. **Халапсис В. С.** Концепция ноосферы: современный взгляд / В. С. Халапсис // *Філософія, культура, життя: міжвуз. зб. наук. пр. Вип. 11 – Д.: НМетАУ, 2001.* – С. 70 – 78.
9. **Фесенкова Л.** Учение о ноосфере в современной экологической ситуации / Л. Фесенкова // *Высшее образование в России.* – 2008. – № 1. – С. 142 – 147.
10. **Корсак К.** Коли настане мир між екологією та економікою? / К. Корсак // *Наук. світ.* – 2009. – № 9. – С. 2 – 4.
11. **Юрченко Л. І.** Екологічна культура в контексті екологічної безпеки : моногр. / Л. І. Юрченко. – К. : ПАРАПАН, 2008. – 296 с.

УДК 371 (09)

ІСТОРІЯ БУДИНКУ ПЕРШОГО ХЛІБОЗАВОДУ

Г. І. Лисенко, к. і. н., доц., П. Вербний, студ.

Ключові слова: «грецький ренесанс», суконна фабрика, хлібозавод, Катеринославська губернія, благодичність

Постановка проблеми. Цілеспрямоване вивчення історії рідного краю сприяє формуванню патріотизму – одного з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, власного народу, готовність їх захищати. Кафедра українознавства серед різноманітних завдань своєї діяльності на чільне місце ставить проблему формування патріотичних рис у студентської молоді, залучаючи для цього можливості навчальних дисциплін. Історія рідного міста як об'єкт студентських наукових досліджень – така мета була поставлена викладачами кафедри українознавства в ході викладання курсу «Історія української культури» перед студентами другого курсу факультету промислового і цивільного будівництва на початку минулого навчального року. Сподіваючись на свідомий вибір майбутньої професії студентами, викладачі запропонували їм обрати для свого дослідження цікаву споруду нашого міста задля ретельного вивчення її історії. Слід визнати, що серед великої кількості студентських статей знайшлися праці, які заслуговують на увагу та заохочення через опублікування їх у Віснику академії, оскільки автори означених матеріалів творчо підійшли до поставленого завдання і, таким чином, здійснили перший крок наукового шляху. Отже, до уваги читачів подається праця Павла Вербоного, студента тепер уже III курсу факультету ПЩБ.

Мета статті – дослідити історію будинку Першого хлібозаводу в місті Катеринослав.

Виклад матеріалу. «Приеду к тебе в Екатеринославль на днях, брат Николай Иванович. Обниму твое семейство и отведаю Абрикосовских слоек.» [З листа Олександра Пушкіна кузену Миколі Полторацькому від 14 серпня 1834 року. – Інв. № 21\ 56 – Лит. хр.]

Так починається лист великого поета О. Пушкіна до його кузена Миколи Полторацького – мешканця Катеринослава. Але про які «слойки» йдеться в листі? Усе дуже просто. Справа в тому, що на початку XIX сторіччя в нашому місті користувалися великим попитом слоєні тістечка з вишнями, які виробляли на кондитерській фабриці купця П. Абрикосова.

Коли мешканці міста кожен день проходять уздовж будівлі з колонами, що розташована на проспекті Карла Маркса, 106, вони рідко замислюються про те, що це за будівля і яка цікава історія була у неї.

Ця будівля у стилі «грецького ренесансу» була збудована у 1767 році ліфляндським бароном Георгом фон Регелем, і замислювалася вона як фабрика з виробництва сукна. Для того, щоб сукно було високої якості, з батьківщини барона були виписані ткалі. Ткалі виробляли чудові суконні речі та отримували платню – 5 рублів сріблом – величезні гроші на ті часи. Для облаштування їх побуту була придбана земля біля річки Мокра Сура, яка існує й досі як селище Сурсько-Литовське. Але барон Регель швидко помер від грудної жаби (інфаркту), а його син пустив батькове майно «за вітром» – великий був картяр.

Через сина-картюра ця споруда була кинута напризволяще. Цікава її подальша історія, пов'язана із заводом з виробництва хліба. А починалося все на початку XIX сторіччя.

Старий селянин – колишній кріпак Петро Абрикосов приїхав до нашого міста з Полтави. Він щойно викупив свою родину з кріпацтва за тисячу карбованців сріблом. Це була велика сума, враховуючи, що кріпак був чудовим кухарем, і пані не хотіла його відпускати ні в якому разі. Але Петро Абрикосов був наполегливим – пані відпустила його на волю.

Петро, його дружина Мотря і син взяли в оренду мале приміщення біля Дніпра та почали випікати кондитерські вироби й пшеничні булки. З перших днів їх хліб, пироги, тістечка користувалися великим попитом. Родина працювала день і ніч. Не пройшло й п'ять років, як Петро зміг дозволити собі придбати кам'яний будинок на горі, біля Преображенського собору, ще через п'ять років – викупити будівлю старої суконної фабрики. Ту саму будівлю на сучасному проспекті Карла Маркса, 106.

Петро та його син найняли людей і робота закипіла. Перші житні та пшеничні хлібні вироби, які випікалися в приміщенні невдалої фабрики, мешканці Катеринослава скуштували вже у квітні 1820 року. Так у нашому місті з'явилась фабрика-годувальниця, яка випікала хліб на всю Катеринославську губернію.

Син Петра Юхим одружився з місцевою дівчиною Надією Бабенко – донькою майстра-човняра. У них народилося шестеро дітей – троє хлопчиків та три дівчинки. Хлопці продовжили справу батька й діда. Коли перший поет Росії Олександр Пушкін відвідав Катеринослав, Абрикосови вже були заможними людьми. Родині належали три магазини та старий знайомий хлібозавод. Колишню будівлю фабрики перебудували та розширили.

Молоді Абрикосови, на відміну від батька та діда, були вже освіченими людьми. Старший брат, Павло Юхимович, закінчив Київський університет, а його молодший Юрко – Дерптський, в місті Дерпт (сучасний Тарту). Вони отримали купецьке гільдійне свідоцтво та перевели виробництво хліба на сучасний лад. Шлюб середнього брата Михайла на доньці власника елеватора Якова Терещенка дозволив розширити виробництво.

Великі гроші дозволили братам займатися доброчинністю. На їхні кошти були збудовані два сиротинці та гімназія. Обидва приюти були розташовані в центрі міста. В одній будівлі (на вулиці Сквозній – сучасній Шмідта) зараз розташований магазин взуття, друга не збереглася. У будинку колишньої гімназії для хлопчиків на вулиці Крутогірній (сучасна Рогальова) зараз розташований офіс комерційної фірми.

Під час війни з турками Абрикосови передавали безкоштовно в шпиталі та лікарні свої вироби. У Дніпропетровському архіві збереглася довідка такого змісту: «Хліба житнього – 15 пудів, хліба пшеничного – 20 пудів, дрібної здоби – 40 пудів передати в головний шпиталь безкоштовно.»

У 1880 році, коли розпочалося будівництво Земської лікарні (сучасна лікарня імені Мечникова), Абрикосови передали на будівництво 10 000 золотих карбованців – величезні кошти на той час. Син Михайла Петро Михайлович входив до ради попечителів новозбудованої лікарні.

Минали часи, й покоління Абрикосових змінювалося. Правнуки першого Абрикосова мало чим нагадували свого пращура. Вони вже отримали освіту в Англії, говорили багатьма мовами.

Несподівано в них з'явилися конкуренти. Із Франції до Катеринослава переїхали кондитери на прізвище Ейнем. Вони перебудували стару контору фабрики з виробництва меблів на вулиці Керосинній (сучасна Леваневського) на фабрику з виготовлення шоколаду та виробів із нього.

Ейнем відразу зрозуміли, хто їх основний конкурент. Одного чудового дня на основній будівлі їх контори (цей дім зберігся під № 53 на проспекті Карла Маркса) з'явився величезний плакат. Намалював його (до речі!) відомий театральний художник Олександр Бенуа. На плакаті була зображена тендітна дівчина, яка, дивлячись в очі перехожим великими блакитними очима, сповіщала: «А я ем шоколад Ейнем, а слойки Абрикосовых, вообще, не ем!»

Молоде покоління майстрів хлібних справ Абрикосових мало величезне бажання відплатити тією ж самою монетою. Для цього вони запросили молодого поета-футуриста Володимира Маяковського. Маяковському (справа відбувалася в 1912 році) на той час було всього 19 років. Це був уже дуже відомий в Росії поет, але він був ще й непоганим художником та великим веселуном. Маяковський самотужки зробив величезний плакат, на якому був зображений здоровань суворого вигляду. В одній руці він тримав величезну гирю, а в іншій – тістечка від Абрикосових. Здоровань рішуче запевняв: «Есть шоколад Эйнем – дело бросовое! Я ем сдобу от Абрикосова...»

«Шоколадники» Ейнем були посоромлені.

Коли в 1928 році вийшли мемуари Маяковського з чудернацькою назвою: «Я САМ», у них було відзначено, що перший свій плакат він зробив для катеринославських купців Абрикосових.

Але ця, говорячи сучасною мовою, піа-рація була зайвою – вироби обох конкурентів мешканці купували із задоволенням.

Під час Першої світової війни обидва конкуренти пекли хліб для фронту. За це Олекса Абрикосов був нагороджений орденом Святого Володимира II ступеня. Отримав він його з рук самого імператора Миколи Другого, який відвідав Катеринослав у квітні 1915 року.

Під час Жовтневого перевороту завод Абрикосових був конфіскований. Мандат на конфіскацію до головної контори приніс сам командарм червоного козацтва Клемент Ворошилов. Уся велика родина хлібопекарів вимушена була залишити рідне місто та виїхати до Франції.

Завод почав випікати «Пролетарський хліб». Тепер пролетарі працювали на заводі в три зміни. Але якість хліба була низькою. Та й самого хліба мешканцям не вистачало.

Під час Громадянської війни на території заводу розташовувався комітет з допомоги бідним. Але від численних засідань комітету хліба в місті не побільшало.

На початку 1930-х років завод зупинився. Не було ні борошна, ні зерна. Місто перебувало в облозі загонів червоноармійців. У Катеринославі почався голод. Величезного «родича» хлібозаводу – елеватор купців Терещенків – узагалі було наказано розібрати, щоб не нагадував мешканцям міста про ситі дореволюційні часи. Цей наказ за № 16\ 31 – УГПУ і досі зберігається в міському архіві. Але хтось «на горі» схаменувся й елеватор залишили у спокої.

Під час Вітчизняної війни, коли місто захопили німці, вони не стали руйнувати Хлібозавод № 1 (такий номер він отримав у 1924 році). І досі існує легенда, як партизани замислили підірвати завод, але щось у них не вийшло, і будівля, на щастя, вціліла.

Коли місто звільнили від німецьких загарбників, у вересні 1943 року завод, який чудом уцілів після бомбардування почав працювати на його відродження, виробляти мирну продукцію – випікати хліб. Те саме він робить і досі.

У 1957 році на заводі намагалися зробити реконструкцію, але вирішили, що вона недоцільна. Хлібні печі, вироблені ще у 1907 році на австрійському заводі фірми «Золінгер», працювали відмінно. Працює це обладнання відмінно й сьогодні. Фахівці добували деякі господарські споруди.

Під час «Перебудови» завод став «ТОВ», але у нових господарів, на щастя, не вистачило коштів переробити його на виробника чіпсів й кукурудзяних паличок. Після численних нарад та інших «потрібних» речей вирішили Хлібозавод № 1 залишити хлібозаводом.

Кожен день мешканці нашого міста проходять мимо нього, купуючи смачний свіжий хліб. Кожен знає – хлібобулочні вироби 1-го заводу найсмачніші.

А зовсім недавно біля будівлі хлібозаводу за № 1 зупинився «Мерседес». Перехожі бачили, як з автомобіля вийшли двоє сивих, добре одягнених дідусів. Обидва не розмовляли російською. Вони довго дивилися на будівлю, на очах їх з'явилися сльози. Потім один із чоловіків промовив французькою: «Ми повертаємося на батьківщину. Будемо робити хліб, наш хліб – хліб Абрикосових». Потім старий посміхнувся і сказав: «Ейнеми теж повернуться, я особисто у цьому певнений!» Історія хлібозаводу продовжується...

Висновки. Поважати та вивчати історію рідного міста – обов'язок кожного свідомого громадянина, і чим більше мешканців міста (особливо молоді) залучатиметься до цього, тим більше користі отримає місто.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. **Донік О. М.** Благодійність в Україні (XIX – початок XX ст.) // Український історичний журнал. – 2005. – № 4. – С. 159 – 177.
2. **Донік О. М.** Діяльність громадських організацій і товариств у справі допомоги військовим та цивільному населенню в Україні у роки Першої світової війни (1914 – 1918 рр.) // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. : Вип. IV. – К., 2002. – С. 155 – 182.
3. **Дмитрієнко М.** Доброчинність як атрибут громадянського суспільства: історія і сучасність / М. Дмитрієнко, О. Ясь // Розбудова держави. – 1994. – № 6. – С. 37 – 44.
4. Катеринослав – Дніпропетровськ-225. Видатні особистості та обличчя міста. – Д. : ІМА-прес, 2001. – С. 21.
5. **Слабошпицький М.** Українські меценати. – К. : Ярославів Вал, 2001. – 327 с.
6. **Хорунжий Ю. М.** Українські меценати. – К. : Видавничий дім «КМ Академія». – 2001. – 137 с.